ROZSAH OPRÁVNĚNÍ ZACHOVÁVAT POVINNOST MLČENLIVOSTI

ŠTĚPÁN J. ŠŤASTNÍK

Diecézní církevní soud v Brně/Ústavní soud České republiky

Abstract in original language
Přispěvek se zaměřuje na podmínky udělení zvláštního práva zachovávat povinnost mlčenlivosti. Poukazuje na to, že u Církve římskokatolické se má vztahovat nejen na udělovatele svátosti smíření, ale rovněž i na pracovníky církevních soudů při provádění kanonického procesu, zvláště manželského. Tento problém dokládá na konkrétním případě žádosti civilního soudu o součinnost.

Key words in original language
zákon o církvích a náboženských společnostech, zvláštní práva, povinnost mlčenlivosti, zpověď, kanonický proces

Jedním ze zvláštních práv registrovaných církví a náboženských společností podle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů, konkrétně podle jeho písm. f) je oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

Toto právo jako právo zvláštní musí být výslovně přiznáno rozhodnutím Ministerstva kultury. To je může přiznat, je-li tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let a váže se pouze na duchovní podle základního dokumentu církve a náboženské společnosti.

Svědkové Jehovovi

Posledně uvedená podmínka se stala kamenem úrazu Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi. Ta ve svém základním dokumentu i ve vnitřních předpisech uváděla, že nemá duchovní, coby jasně identifikovatelnou a definovanou skupinu zřetelně vymezenou oproti ostatním členům, která je takto vnímána i třetími osobami, resp. orgány veřejné moci. Z tohoto důvodu ani Ústavní soud[1] neshledal zásah do základních práv a svobod této náboženské společnosti, když jí Ministerstvo kultury toto zvláštní právo nepřiznalo.

[1] usnesení sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. března 2008

Zpověď

Obecně je toto právo spojováno s vyznáváním hříchů za účelem jejich odpuštění anebo s nejrůznějšími druhy rozhovorů, kterými se věřící dělí s duchovními, příp. jinými osobami, o své záležitosti soukromého charakteru. V Církvi římskokatolické se jedná o svátost smíření - sacramento paenitentiae[2]. Z důvodu ochrany nejintimnější sféry kajícníka a posvátnosti celého úkonu jsou udělovatelé svátosti smíření vázáni absolutně neporušitelným zpovědním tajemstvím. Zpovědník nesmí nic vyzradit na kajícníka ani slovem, ani žádným jiným způsobem a z žádného důvodu[3], ani použít ke škodě kajícníka vědomostí získaných z vyznání hříchů.[4] Zpovědník, který přímo porušil svátostné tajemství, upadá do exkomunikace nastupující bez rozhodnutí představeného, a to exkomunikace vyhrazené Apoštolskému stolci.[5] Zachovat tajemství je vázán také tlumočník, pokud ho bylo použito, a také všichni, kteří se z vyznání jakýmkoliv způsobem dověděli o hříších.[6] Pokud by tyto osoby porušily toto tajemství, mají být potrestány spravedlivým trestem, včetně exkomunikace.[7]

Neveřejné soudní řízení

Církev římskokatolická zná ovšem i povinnost mlčenlivosti v souvislosti s výkonem moci soudní, která se v současnosti realizuje především v řízeních ve věci prohlášení neplatnosti manželství[8]. Především v nich je proto povinnost mlčenlivosti zárukou diskrétnosti.[9]

Kanonický proces je totiž obecně postaven na principu neveřejnosti. Pro osoby, které jsou mimo proces, je proces tajný a nedovoluje se, aby osoby, které se procesu neúčastní, nahlížely do spisu, nebo byly přítomné po dobu soudních jednání.[10] Při projednávání jakékoliv záležitosti soudem mohou tedy být přítomni pouze ti, jejichž účast stanovil zákon nebo soudce jako nutnou pro provedení řízení.[11] V žádném případě není nikdy připuštěna

---

[2] kán. 959 an. CIC/1983

[3] kán. 983 § 1 CIC/1983

[4] kán. 984 § 1 CIC/1983

[5] kán. 1388, § 1 CIC/1983

[6] kán. 983 § 2 CIC/1983

[7] kán. 1388 § 2 CIC/1983

[8] kán. 1671 an. CIC/1983

[9] Hrdina, A., *Kanonické právo*, Praha 2002, s. 384

[10] Polášek, F., *Procesní právo*, Olomouc 2003, s. 47

[11] kán. 1470 § 1 CIC/1983

veřejnost. Důvodem k tomu není to, že by se muselo církevní řízení bát světla veřejnosti, protože by snad nebylo prováděno korektně. Spíše souvisí zásadně neveřejné provádění kanonického řízení o neplatnost manželství s jeho předmětem: Začasté jsou dotčeny skutkové okolnosti, které překračují rovinu bezvýhradně sdělitelného každému a pro všechny tak znamená možnost, aby svobodně a bezvýhradně vypovídali o vlastních prožitcích a také reprodukovali vlastní úvahy.[12] V principu neveřejnosti je v každém případě spíše obsažena obecná zásada, že nikomu není dovoleno nezákonně poškodit dobrou pověst, ani porušit právo kteréhokoliv člověka na ochranu jeho soukromí.[13]

Důvody neveřejnosti

Mimoto kdykoliv věc nebo důkazy jsou takové povahy, že ze zveřejnění akt nebo důkazů by byla ohrožena pověst druhých nebo by to bylo důvodem k roztržkám nebo by vzniklo pohoršení nebo jiná nesnáz, může soudce přísahou zavázat k zachování tajemství svědky, znalce, strany a jejich advokáty a zástupce.[14] Zejména v řízení o neplatnost manželství totiž platí, že má sloužit k objasnění osobního stavu, ale nemá způsobit nové problémy.

Povinnost mlčenlivosti zajišťuje soudu prostor k vypátrání pravdy bez ohledu na následné účinky jako třeba na dobrou pověst zúčastněných. Jinak by musel soud eventuelně dokazování omezit k tíži spravedlnosti rozsudku. Povinnost mlčenlivosti může zahrnovat trvání procesu, pokud slouží především nerušenému průběhu řízení, např. k zabránění ovlivňování doposud nevyslechnutých svědků. Může také platit jednou provždy, jsou-li vážné obavy, že by mohly informace z řízení přivodit škody.[15] V soudní praxi toto pravidlo hypertrofovalo, takže v přísaze, že byla vypovídajícím sdělena pravda[16], je vždy obsažena povinnost zachovat mlčenlivost o otázkách i o tom, co na ně bylo odpovězeno, a to bez věcného nebo časového omezení. Sankce pak spočívá v tom, že kohokoliv, kdo se účastní soudního řízení, a kdo závažně porušil důstojnost a poslušnost patřící soudu, může soudce přimět k pořádku přiměřenými tresty; advokátům a zástupcům stran může mimo to pozastavit výkon služby u církevních soudů.[17]

---

[12] Lüdicke, K., *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7

[13] kán. 220 CIC/1983

[14] kán. 1455 § 3 CIC/1983

[15] Lüdicke, K. , *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7 čl. 73 body 4-5

[16] kánn. 1532, 1562 CIC/1983

[17] kán. 1470 § 2 CIC/1983

Dovnitř soudu pak platí, že zachováním úředního tajemství jsou vázáni soudcové i ostatní osoby u soudu, a to u trestního řízení soudního vždy a u sporného řízení tehdy, jestliže z prozrazení některého jednání v řízení může stranám vzniknout škoda[18]. V řízení o neplatnost manželství je úřední mlčenlivost natolik, nakolik by předání informací z řízení mohlo způsobit újmu stranám. Lüdicke přitom varuje, že kdo postaví úvahu na tom, že jeho vyjádření ohledně skutečností, které zjistil v průběhu procesu, nepřináší žádnou újmu stranám, a že proto nemusí mlčet, pohybuje se ve stálém riziku špatného odhadu následků svého jednání. Proto je radno zacházet s povinností mlčenlivosti jen přísně.[19] Porušení úřední mlčenlivosti je totiž zločinem, za nějž náleží přiměřený trest, včetně zbavení úřadu.[20]

Námitky proti soudní mlčenlivosti

Vrátíme-li se zpět ke zvláštnímu právu zachovávat povinnost mlčenlivosti vyplývajícímu z § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. č. 3/2002 Sb. mohou se ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti při kanonickém procesu vynořit určité námitky.

Námitka osobní by spočívala v tom, že tato povinnost v kanonickém procesu neváže jen duchovní. Když pomineme strany, svědky a znalce, tak pracovníky soudu nemusí být, a u nás v praxi také nejsou, jen duchovní ve smyslu kanonického práva. Duchovní stav se získává přijetím svátosti svěcení, kterou se z Božího ustanovení někteří věřící, označeni nezrušitelným znamením, stávají posvátnými služebníky, kteří jsou zasvěceni a určeni, aby každý podle svého stupně, v osobě Krista - Hlavy vykonávali úřad učit, posvěcovat a vést a tak pásli boží lid.[21] Stupně svátosti svěcení jsou: biskupský, kněžský a jáhenský.[22] Duchovními v tomto smyslu nemusí být ani soudci[23], ač jimi v praxi v převážné míře jsou. Výslechy ovšem nemusí provádět soudce – je možné, aby tak činil auditor za přítomnosti notáře, z nichž ani jeden nemusí být duchovním[24], a v praxi u nás také většinou duchovními nejsou a výslechy provádějí.

Pojem duchovní není ovšem českým právním řádem jednotně vymezen a jeho obsah je pro účely zákona č. 3/2002 Sb. autonomně určován církvemi

---

[18] kán. 1455 § 1 CIC/1983

[19] Lüdicke, K., *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7 čl. 73 bod 1

[20] kán. 1457 CIC/1983

[21] kán. 1008 CIC/1983

[22] kán. 1009 § 1 CIC/1983

[23] kán. 1421 § 2 CIC1983

[24] kán. 483 § 2 a 1428 § 2 CIC/1983

a náboženskými společnostmi.[25] Obsah pojmu duchovní se tak ve vztahu k té které církvi a náboženské společnosti nachází primárně v jejím základním dokumentu, vytvořeném na základě zákona č. 3/2002 Sb. A podle Základního dokumentu Církve římskokatolické se za duchovní považují nejen biskupové, kněží a jáhni, ale i „ostatní osoby vykonávající duchovenské služby". Vyžaduje-li to potřeba církve, mohou být další k tomu vhodné osoby po náležité přípravě pověřeny (jmenovány) diecézním biskupem na dobu neurčitou nebo určitou k výkonu další vymezené duchovenské služby v církvi (např. pastorační asistenti, lektoři, akolyté, katecheti a další).[26] V určitých partikulárních normách se v té souvislosti hovoří o tzv. osobách nesvěcených duchovních.[27] Z toho lze učinit přirozeně závěr, že každý, kdo je pověřen službou u církevního soudu, je duchovním ve smyslu Základního dokumentu Církve římskokatolické, a tím podle zákona č. 3/2002 Sb.

Námitka časová může spočívat v tom, že mlčenlivost v kanonickém procesu je založena na aktuálně platném Kodexu kanonického práva, tedy Apoštolské konstituci Jana Pavla II Sacrae disciplinae leges z 25. ledna 1983 z níž Základní dokument Církve římskokatolické vychází. Od jeho promulgace ještě neuplynulo 50 let, a proto by někdo mohl považovat bazírování na této mlčenlivosti za spekulativní využívání tohoto oprávnění, před nímž varovala důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb.[28]

Ovšem principy kanonického procesu, které byly popsány výše, včetně povinnosti mlčenlivosti na straně pracovníků soudu na straně jedné a účastníků procesu na straně druhé, byly takřka doslova recipovány z předchozího Kodexu kanonického práva, tedy Apoštolské konstituce Benedikta XV. Providentissima Mater Ecclesia promulgovaná na svátek Letnic v roce 1917.[29] Od této promulgace a ustálené praxe tuzemských církevních soudů na jejím základě nepochybně již uplynulo více než 50 let. Ostatně stávající praxe striktního zachovávání neveřejnosti kanonického procesu a povinnosti mlčelivosti osob, které jsou na něm zainteresovány, je spíše tradiční, než nová. I ustanovení předchozího kodexu v daném směru patrně rovněž byly recepcí dosavadních norem a praxe. S trochou nadsázky

---

[25] Kříž, J., *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, *Komentář*, Praha 2010, s. 137

[26] Základní dokument Církve římskokatolické ze dne 28. září 2006 bod X. s. 16

[27] Partikulární zákon Brněnské diecéze O služebním poměru nesvěcených osob vykonávajících duchovenské služby ACEB 02/2012 – čl. 20 – str. 20, čl. 11 § 5 Stanov děkanství a jeho orgánů v Brněnské diecézi čj.: Ep/0383/10 ze dne 23. dubna 2010

[28] Kříž, T., *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, Praha 2010, s.

[29] kán. 1623 §§ 1 a 3, kán. 1640 *Codex Iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Pape XV auctoritate promulgatus.* Typis Polyglottis Vaticanis 1917, AAS 9 (1917), pars II, 1-593. Český text: *Překlad kodexu kanonického práva*. red. F. Kop. Brno 2009.

lze mít za to, že tyto principy ovládaly kanonický proces i v řízení o neplatnost manželství anglického krále Jindřicha VIII. Tudora a Kateřiny Aragonské uzavřené 11. června 1509, které následně vyústilo ve vznik Anglikánské církve.

Konečně lze namítat, že tato oprávnění této mlčenlivosti nebyla Ministerstvem kultury Církvi římskokatolické přiznána, resp. nebylo o ni ani zažádáno. Legitimní očekávání v daném směru lze ovšem zakládat na tom, že v rejstříku vedeném Ministerstvem kultury je oprávnění Církve římskokatolické zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství podle § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb. zapsáno bez jakéhokoliv vymezení či omezení.

Aplikace soudní mlčenlivosti

Problém přitom není akademický. Diecézní církevní soud v Brně vedl řízení o neplatnost manželství, které vyústilo v rozsudek Prot. №. 478/93N/09 ze dne 9. ledna 2009. Ten konstatoval neplatnost manželství podle kán. 1095 °3 CIC/1983 na straně muže, kterému s ohledem na to bylo zakázáno vstoupit do nového manželství bez předchozího souhlasu místního ordináře. Následně byl Diecézní církevní soud v Brně vyzván Okresním soudem Brno – venkov, který vedl řízení rozvod manželství téhož muže s jinou ženou, k zapůjčení soudního spisu.[30] Výzva okresního soudu byla formulována mírně a nebudila dojem, že by měla být striktně vyžadována zákonná ediční povinnost[31], která by z pohledu okresního soudu mohla být zcela na místě. Soudní vikář Diecézního církevního soudu v Brně spis vydat odmítl a odvolal se přitom na čl. 16 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) a kán. 1470 § 1 CIC/1983 – tedy oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Zaslal však okresnímu soudu konečný rozsudek s tím, že ten má charakter veřejné listiny.[32] Tím tato epizoda ovšem skončila, takže na možný nález Ústavního soudu v této otázce si budeme muset počkat na jindy.

Literature:

- Kodex kanonického práva. Praha, 1994. ISBN 80-7113-082-6

- Hrdina, A., Kanonické právo, Praha, 2002. 436 s., ISBN 80-86432-26-2

- Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha, 2011, 384 s., ISBN 978-80-7400-362-2

---

[30] výzva Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. 8 C 399/2009 ze dne 26. června 2012

[31] § 129 odst. 2 občanského soudního řádu

[32] sdělení Prot. №. 1569/S/12 ze dne 3. července 2012

- Lüdicke, K., Dignitas conubii, Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche, Essen, 2005, 419 s., ISBN 3-87497-252-6
- Polášek, F., Procesní právo, Olomouc 2003, 120 s., ISBN 80-244-0663-2

Contact – email
stastnik@volny.cz